

's Zomers vallen de roomwitte bloemen van duinrozen op, gevolgd door de karakteristieke zwarte bottels in de herfst. Minder bekend is dat diezelfde duinrozen een enorm verspreidingsgebied hebben en daarbinnen ook nog aardig kunnen verschillen. Een mooie illustratie van het ingewikkelde begrip 'soort'.

Duinroosblad in de herfst (Foto: Martin Stevens)

Duinrozen en duinrozen

Tekst: Marnix Bakker

Van alle rozensoorten heeft de duinroos het grootste verspreidingsgebied: langs de kust van Noordwest Europa maar ook de Balkan, Turkije en verder oostwaarts via Mongolië tot aan de Aziatische kust van Rusland. In Nederland groeit duinroos alleen langs de kust en op de waddeneilanden, op een enkele verwilderde tuinplant na. De Aziatische duinroos *Rosa spinosissima* var. *altaica* heeft de meeste groeikracht en de grootste, witte bloemen. De duinrozen in Kirgizië hebben gele bloemen en hier in Europa zijn de bloemen roomwit. In juni beginnen de bottels al rood, paars of oranje te kleuren en als je nog later in het seizoen een wandeling door de duinen maakt, zie je de kenmerkende zwarte bottels. De andere rozensoorten showen tegen de herfst hun gekleurde bottels, er

zijn zelfs rozen die daar pas in of na de winter mee beginnen.

Bestekeld

Deze snelle rijping van de bottels is te begrijpen als we naar de duinrozen van de Aziatische hoogvlaktes kijken. De zomer is daar kort, het klimaat is er droog en de winters erg koud en guur. In slechts een paar maanden tijd moeten de planten groeien, bloeien, vruchtzetten en weer op tijd in rust gaan. In het recente verleden liepen er op die hoogvlaktes nog grote kuddegrazers rond. Stekels beschermen de plant tegen vraat, maar de haast als beharing overkomende stekels van de duinrozen zijn misschien nog wel meer bedoeld als bescherming tegen uitdroging. 'Spinosissima' betekent dan ook 'erg bestekeld'. Bescherming tegen uitdroging betekent haast automatisch dat de plant ook winterhard is. Immers,

de meeste vorstschade aan rozen is het gevolg van uitdroging. In februari 2012 trof ik veel bruine takken aan bij doodgevroren rozen in de tuin. Die takken waren door de gure wind gevriesdroogd. Echte vorstschade ziet er anders uit: dat geeft een beeld van grillige, zwarte patronen en scheuren in de takken, doordat ijsvorming de houtvaten in de takken liet knappen.

Vitamine C

Het is boeiend om te zien dat de stekels van duinrozen voornamelijk onderaan de takken zitten. Vanuit die bestekelde basis lopen ze weer uit, zowel de in de duinen gezandstraalde als de door beesten afgevreten takken. De takken bovenin de rozen zijn in de regel stekelloos, wellicht om het voor de verspreiders van de zaden aantrekkelijker te maken om de bottels op te eten. Rozen leveren een grote investering

Links bloemkleur in Nederland (Foto: Martin Stevens), rechts in Kirgizië (Foto: Brian Kabbes)

door de bottels vol te stoppen met vitamine C, een stof die de plant zelf niet nodig heeft, maar die de overlevingskansen vergroot van de dieren die de bottels eten en verspreiden. Op dit moment worden duinrooszaden gegeten door vogels, maar de vraag is of dat altijd zo geweest is. Om een sprong te maken naar een ander lid van de rozenfamilie: Ik heb Aziatische meidoorns gezien met vruchten die meer op appels leken en duidelijk

bedoeld waren voor grotere grazers.

De houtige zaden van duinrozen overleven in ieder geval zowel een paardengebit als de kiezels in een vogelmaag.

Sterker nog: ze hebben deze vermalen en de bijtende stoffen uit de ontlasting van deze dieren nodig om goed te kiemen.

Rekbaar soortbegrip

De discussie over de wetenschappelijke naamgeving van de duin-

roos is al eeuwenoud. In herbaria vinden we de *Rosa pimpinellifolia* en *Rosa spinosissima* die inderdaad van elkaar verschillen. Inmiddels worden ze tot één soort gerekend. Over de naamgeving bestaan nog steeds verschillende opvattingen, duinrooskenner Peter D.A. Boyd gebruikt in zijn publicaties de naam *R. spinosissima* maar in de 23e druk van de Heukels wordt *R. pimpinellifolia* gebruikt. Naamgeving is dus al ingewikkeld maar

het bepalen wat precies een soort is, is nog lastiger.

Linnaeus voerde het systeem van de binaire nomenclatuur in, opgebouwd uit een wetenschappelijke geslachtsnaam en een soortnaam. Naamgeving is een door mensen

bedacht systeem om de

natuur om ons heen te begrijpen. Darwin ontdekte dat er geleidelijk aan veranderingen binnen soorten optreden. In werkelijkheid gaat ieder individu niet alleen een interactie aan met andere individuen van dezelfde soort, maar ook met

andere soorten en omstandigheden om hem heen. Als die interacties maar lang genoeg doorgaan, kunnen er lokale verschillen optreden. Als die verschillen erg groot worden, spreken we van een nieuwe soort. Wanneer we kijken naar de hele *pimpinellifolia*-groep, waar niet alleen de *R. spinosissima* onder valt, maar bijvoorbeeld ook een aantal Aziatische rozensoorten dan zien we dat die interacties in Azië al langer aan de gang zijn dan alleen binnen het verspreidingsgebied van *Rosa spinosissima*. Maar: niet 'de aanpassing' overleeft, maar degene 'die aan kan passen'.

In de tuin

Als je de duinrozen in mijn tuin op veengrond ziet groeien zou je haast denken dat duinrozen geen kalk nodig hebben. Toch doen ze het beter als ze dat wel tot hun beschikking hebben. Op hun natuurlijke groeiplaatsen in de duinen is ook kalk aanwezig. Voor een beter bodemleven veeg en schep ik de herfstbladeren altijd de border in. In mijn tuin krijgen de rozen ook nog eens biologische 'mest op maat' waar onder andere kalk en bodemschimmels aan zijn toegevoegd.

Duinroos van het Altaica-type (Foto: Marnix Bakker), rechts in z'n natuurlijke omgeving, bij pijltje, Kirgizië (Foto: Brian Kabbes)

Schotse en Altaica-rozen

Door rozenliefhebbers worden duinrozen wel ingedeeld in twee groepen: de zogenaamde Schotse Rozen, die afstammen van de inheemse duinroos die in de duinen groeit. Dat zijn lage, fijngebladerde struikjes. Het tweede type duinroos stamt af van 'Altaica', een cultivar uit de oostelijke ondersoort. Dat zijn veel grovere en grotere heesters. Wanneer je deze rozen beschouwt als kleine bomen, dan zijn ze goed te gebruiken, ook in kleinere tuinen. De rozen van het Schotse type beginnen bodembedekkend en worden daarna tussen de 60 en 80 cm hoog. De rozen van het Altaica

type worden in Nederlandse tuinen tussen de twee en drie meter hoog. Een ander verschil is dat de takken van het Schotse type voornamelijk ondergronds vertakken en die van het Altaica type bovengronds. Ondanks het vormen van worteluitlopers zie ik duinrozen eigenlijk nooit woekeren in een tuin, het is eerder te danken aan hun lange levensduur dat duinrozen in het wild meters kunnen maken.

Aantastingen

Duinrozen op eigen wortel vormen uitlopers met wortelstokken. Die kunnen uitgroeien tot schitterende bosschages. Als je dat niet wilt is

het handiger om geoculeerde exemplaren aan te schaffen en die niet te diep te planten. Wortelstokken zijn 'gewone' ogen die ondergronds uitlopen. Duinrozen zijn gevoelig voor schimmelziekten zoals sterroetdauw. Dat heeft alles met hun duinbiotoop te maken: door het stuivende zand en zout blijven de bladeren schimmelvrij. Wellicht om niet te veel verlies te hebben aan blad dat onder het zand terechtkomt, houdt de plant deze zo dun mogelijk. In de tuin heeft de plant zelf geen last van de schimmelziekten op het blad, want de groei gaat onverminderd door.

In de duinen leeft een rozenkever, *Phyllopertha horticola*, tussen de duinrozen. Die kevers heb ik in tuinen nog nooit waargenomen. Wel komt de aardbeiensteker, *Anthonomus rubi*, in tuinen op specifiek de duinrozen af. Alleen de bloemstelen van duinrozen en aardbeiplanten zijn geschikt voor de aardbeiensteker, die zijn eitjes in de bloemstelen legt, zodat de larven zich in de bloemknop kunnen ontwikkelen. De eitjes worden niet in andere rozensoorten gelegd, mogelijk omdat die stelen te dik zijn.

Aardbeiensteker, een snuitkever, tussen de rozenblaadjes (Foto: Marnix Bakker)